

MILIEU EN POLITIEK

Doeke Eisma

Mensen, evenals dieren en planten, beïnvloeden hun omgeving en scheppen zo hun eigen milieu. Vroegere menselijke activiteit is vaak herkenbaar aan de sporen daarvan en in Nederland is geen 'natuur' meer aan te wijzen die niet door mensen is beïnvloed. Naar de mate waarin de natuur is beïnvloed kan men de wereld indelen in gebieden waar de menselijke activiteit ondergeschikt is aan de natuur en waar de menselijke activiteit de natuur overheerst, waarbij de laatste gebieden groeien ten koste van de eerste vanwege de steeds grotere beheersing van natuurlijke processen, zoals het weer en het doordringen van mensen tot in de verste uithoeken van de aarde, zoals de diepzee. Dat hoeft op zich niet zo erg te zijn: zo hebben bijv. weidevogels hun kans

Anti-atoom-demonstratie/Onstwedde

gekregen door de aanleg op laag gelegen gronden van grasland dat vooral in het voorjaar weinig werd gemaaid, maar het gaat er om waar men halt houdt.

Bij natuur- en milieubescherming gaat het dan ook om de mate waarin menselijke activiteit de omgeving bepaalt en de wijze waarop dat gebeurt. Dit is een politieke kwestie: er vanuit gaande dat er altijd individuen zijn die van bepaalde mogelijkheden gebruik willen maken, stelt de gemeenschap de grenzen en bepaalt wat wel kan en niet kan.

In Nederland lijkt het politieke systeem simpel: er worden regelmatig vertegenwoordigers gekozen op gemeentelijk, provinciaal en landelijk nivo, en die bepalen wat wel en niet mag en wat er gebeurt. Maar zoals iedereen uit de praktijk weet, gaat de besluitvorming niet zo eenvoudig. Er zijn verschil-

lende partijen en veel verschillende belangen, zodat bij verschillen van mening al gauw compromissen gesloten moeten worden. Dat betekent dat de verkiezingsprogramma's hooguit intentieverklaringen zijn, waar men zich in de praktijk meestal niet aan houdt. Uitzonderingen zijn hierbij de zgn. breekpunten, dwz. zaken die men zo belangrijk vindt dat men bereid is een regering, een minister, een gedeputeerde of een wethouder er op te laten vallen. Milieuzaken zijn tot nu toe zelden breekpunten geweest, maar de afsluiting van de Oosterschelde bijv. dreigde er een te worden.

Rondom dit formele politieke systeem is een heel netwerk van beïnvloeding en manipulatie ontstaan. Zo hebben ambtenaren en burgemeesters een duidelijke macht: zij blijven, terwijl politici komen en gaan, en zijn daarom meestal veel ervarener. Zij



zorgen ook voor een zekere continuïteit in het beleid en kunnen daarmee een aanzienlijke macht uitoefenen. Bovendien bestaan er allerlei georganiseerde belangengroepen die semi-officieel kunnen zijn (zoals het Landbouwschap en andere produktschappen, erkend, zoals vakbonden, werkgeversorganisaties en ook bijv. de ANWB en de Stichting Natuur en Milieu, of niet erkend zoals talloze andere. De semi-officiële en de erkende belangenorganisaties kunnen invloed uitoefenen via vooroverleg, deelname aan adviescommissies ed. terwijl de niet-erkende hooguit inspraak krijgen of op andere wijze via akties ed. invloed uitoefenen maar meestal alleen gebruik kunnen maken van het recht om bezwaar te maken tegen reeds genomen besluiten. De scheidingen zijn echter niet scherp: formeel niet-erkende organisaties kunnen wel degelijk in een vroeg stadium als gesprekspartner optreden (dat hangt van de bestuurders af) en erkende organisaties kunnen in feite niets in te brengen hebben of buiten de besluitvorming gehouden worden.

Dit is in het kort het kader waarin in Nederland politiek wordt gehandeld. Hoe passen nu natuurbeheer en milieubescherming daarin? De tijd dat er alleen sprake was van natuurbescherming in natuurreservaten is voorbij, al moet het belang van natuurreservaten niet worden onderschat. Eigendom is in onze samenleving tot op grote hoogte beschermd en de eigenaar kan vergaand bepalen wat er met een reservaat gebeurt. De milieuvruchter is echter steeds algemener geworden en het beeld van natuurreservaten in een onleefbare wereld is niet alleen onaantrekkelijk maar ook onjuist: natuurreservaten zijn niet te beschermen tegen sluipende invloeden van buitenaf zoals lucht- en (grond)watervervuiling en de schade die buiten het reservaat wordt toegebracht aan bijv. trekvogels. Milieubescherming is dan

ook een maatschappelijk probleem geworden en heeft te maken met produktiemethoden in de industrie en de landbouw, met stedenbouw, met recreatie, met luchtvaart, met oorlogvoering, met bevolkingsdichtheid en met wat men nodig denkt te hebben om tevreden te leven. Dit zijn politieke vragen die met name in Nederland steeds aktueller zullen worden. Want als de aardgasinkomsten terug gaan lopen en de wereldeconomie niet best blijft, zullen de economische omstandigheden minder worden en zal er sterke druk komen om uitgaven voor sociale voorzieningen, milieubehoud en welzijn in het algemeen te verminderen ten gunste van een grotere produktie. En dan gaat het om de vraag waar wij eigenlijk voor leven en werken: alleen om te consumeren of voor een ruimer en rustiger bestaan in een socialere samenleving.

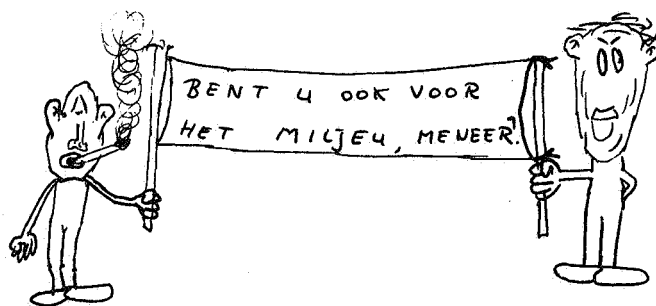
Omdat de milieuproblemen direkt samenhangen met wat er in het algemeen in de samenleving gebeurt zijn alle pogingen om de milieuproblemen politiek te isoleren en te minimaliseren tot milieuhygiëne en het oprapen van propjes papier, evenzovele pogingen de milieubelangen te verzwakken ten gunste van produktie en konsumptie. Dit heeft betrekkelijk weinig te maken met rechts of links, hoewel bij links meestal meer aandacht bestaat voor sociale, en dus ook milieuproblemen. De grenzen liggen echter al gauw bij de 'pure' natuurbescherming omdat men daar het verband met de menselijke samenleving niet meer ziet. Maar dat de 'pure' natuur een onmisbaar onderdeel van het menselijk leven uitmaakt en het wegdrukken daarvan tot een onaanvaardbaar bestaan leidt, wordt bijna dagelijks gedemonstreerd door geweldige toename van de recreatie en het succes van films en platenboeken over 'nog ongerepte' natuur.

Leefbare samenleving

Voor de natuur- en milieubescherming is het politiek van belang dat de milieubelangen, dwz. de behoeften, de achtergronden en de consequenties, zo duidelijk mogelijk naar voren komen. De beslissingen worden uiteindelijk door politici genomen en het loont daarom politici en partijen, die de doorslag kunnen geven, zo goed mogelijk te informeren en te overtuigen. Een probleem hierbij vormt de korte-termijn visie van de meeste politici: zij moeten gedwongen worden consequenties op langere termijn in aanmerking te nemen, hun keus te maken en hun beslissingen daarop te baseren. Maar in de meeste gevallen is het informeren en overtuigen van politici in feite pas het laatste stadium in een lang-lopend politiek proces. Wie pas gaat informeren en overtuigen als de beslissing voor de deur staat is vrijwel altijd te laat, vooral wanneer het om nogal fundamentele zaken gaat. Voordat het zover is moet er al van alles zijn gedaan om zoveel politieke aanhang te verwerven dat er rekening mee gehouden wordt. Vandaar de neiging van bestuurders om lopende zaken geheim te houden en in besloten commissies te bespreken: het vooroverleg heeft voornamelijk tot gevolg dat buitenstaanders, dwz. niet-erkende organisaties en niet-georganiseerden, dwz. vrijwel iedereen, zo lang mogelijk buiten de deur gehouden worden waardoor zij pas in een laat stadium aan het besluitvormingsproces kunnen gaan deelnemen. Wanneer zij dat dan toch doen, en vooral als zij dat effectief doen heeft dat nogal eens tot gevolg dat beslissingen gewijzigd moeten worden en dat het oorspronkelijke tijdschema dat men zich had gedacht, wordt vertraagd. Dit wordt oa. bedoeld wanneer bestuurders spreken over de toenemende onbestuurbaarheid van Nederland en het is de achtergrond van de voorstellen van de vorige regering om

de mogelijkheden voor het indienen van bezwaren en een beroep te doen op de Raad van State inzake de ruimtelijke ordening in te perken. Voor de milieubeschermers die milieuproblemen zien in samenhang met andere maatschappelijke behoeften en ontwikkelingen is dit een wezenlijk politiek gegeven, dat weinig met partijpolitiek te maken heeft, maar alles met de politieke mogelijkheden die ter beschikking staan om invloed te kunnen uitoefenen op het beleid. Juist door het effectief gebruik maken van de wettelijke middelen die er tot nu toe waren, door het voeren van actie onder de bevolking, door de inbreng van kennis en inzicht buiten de gevestigde kanalen van vooroverleg en commissies om, is de discussie over de milieuproblematiek terecht gekomen bij het punt waar het om gaat: of beslissingen genomen moeten worden ten behoeve van het welzijn van de samenleving in zijn geheel of dat het vnl. gaat om verbetering van de economie, van produktie en consumptie, waarvan wij intussen wel weten dat dit niet automatisch leidt tot groter welzijn en geluk. Het is daarom van belang politieke mogelijkheden te scheppen: zonodig via deelname aan vooroverleg en commissies – waar milieubeschermers vooralsnog meestal een minderheid zijn – maar vooral via het duidelijk maken van problemen en consequenties via publiciteit, door te overtuigen en met kennis van zaken en gesteund door grote aantallen mensen in te spelen op de besluitvorming.

Alleen hiermee, en met het aantal medestanders dat ontstaat, wordt de basis gelegd om politieke invloed uit te kunnen oefenen, om politieke partijen en bestuurders te kunnen overtuigen dat bepaalde beslissingen wel genomen moeten worden en andere niet. Juist een aanpak waarbij verband wordt gelegd met andere maatschappelijke ontwikkelingen is



daartoe nodig: politieke partijen vertegenwoordigen belangen in de samenleving en milieubelangen zijn daarvan een onderdeel. Partijen verschillen onderling tav. het gewicht dat zij aan milieuproblemen hechten in verhouding tot andere problemen (werkgelegenheid, werkgeversklimaat bijv.) en verschillen in de bereidheid om samen met milieu-organisaties naar de oplossing van milieuproblemen toe te werken. Een milieupartij echter – waar wel eens sprake van is geweest – is onwerkbaar omdat absolute voorrang aan milieubelangen andere aspecten van de samenleving ten onrechte zou verwaarlozen.

Want het gaat om een in zijn geheel leefbare samenleving waarin de natuur zijn kans krijgt evenals andere sociale voorzieningen en waar het welzijn van de gemeenschap inclusief de natuur, gaat boven een ongebreideld streven naar consumptie van goederen en winst. In het huidige politieke bestel komt het er op neer dat de partij of partijen, die hier naar toe willen werken, de steun moeten krijgen van de milieuorganisaties. ■

Dr. D. Eisma is als geoloog verbonden aan het Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee op Texel en is bestuurslid van de Waddenvereniging en de Werkgroep Noordzee.



